

Uutta näkökulmaa evakoihin

Miten evakoiden asuttaminen ruotsinkielisille alueille oikein sujui? Asiasta on monenlaisia tulkintoja, mutta vähemmän tarkkaa tietoa. Sitä ovat nyt keränneet Lena Selén ja Berndt Gottberg kirjaan *Muukalaisia omassa maassaan*.

Kirjan on julkaissut Porkkalan Parenteesi ry, joka myös järjesti tämän vuoden Evakkovaelluksen Porkkalan evakuoinnin tunnelmissa. Kirja on kaksikielinen ja sitä täydentää lyhyt englanninkielinen tiivistelmä.

Selén ja Gottberg ovat haastatelleet 1940-luvun alussa paljolti vielä ruotsinkielisen läntisen Uudenmaan kuntiin asettuneita evakkoja, mutta kirja poikkeaa myös Paraisilla. Se ottaa esiin myös näiden seutujen suurtilojen maanluovutukset ja ruotsinkielisten omistajien suhtautumisen tilanteeseen.

Yllättävää kyllä näitä kaikille osapuolille kipeitä asioita on tutkittu perin vähän, vaikka aihe on mitä kiinnostavin. Se on edelleen myös ajankohtainen, sillä tällä hetkellä Suomeen turvapaikan hakijoina tuleviin voidaan asennoitua aivan samoin kuin yli 70 vuotta sitten Karjalan evakoihin. Vieras kieli ja tutusta poikkeavat tavat olivat vaikeita kohdata ja näin voi olla edelleen.

”Nuo pirun ryssät myrkyttävät koko saaren hapankaalillaan.” Tämän kommentin kuuli Tammisaaren saaristoon, Hermansön saarelle tullut karjalaisperhe. Kirjassa haastateltu tämän perheen poika, sotalapsena Ruotsissa ollut Veikko Inkinen toteaa tottuneensa kolmeen eri identiteettiin: pirun ryssä, pirun suomalainen ja pirun ruotsalainen. Inkiset tulivat Uudeltakirkolta.

Selén ja Gottberg arvelevat, että suomenruotsalaiset tuskin olivat ystävällisempiä evakkoja kohtaan kuin muut suomalaiset, mutta eivät he olleet ilkeämpiäkään, vaikka tämä on yleinen käsitys edelleen.

Moni karjalaisperhe ei liioin halunnut muuttaa enemmistöltään ruotsinkieliseen kuntaan. Toisaalta muuttajat sopeutuivat yllättävänkin nopeasti. Kirjassa kuvataan lukuisia kaksikielisiä avioliittoja, joiden alkuhetkillä osapuolten yhteinen kieli tiivistyi rakkauteen. Lopputulos saattoi olla vuosikymmeniä myöhemmin sellainen, että eräs vieras totesi tavanneensa karjalaisnaisen. Kyse oli karjalan murteen sujuvasti omaksuneesta alun perin ruotsinkielisestä Ann-Marista.

Sopeutuminen eteni myös yhteisön tasolla. Esimerkkinä on Erkki Kemppi, josta tuli nopeasti yksi neljästä Siuntion valtuuston suomenkielisistä jäsenistä. Valtuutettuja oli 19. Kempit tulivat Kilpeenjoelta.

Pelkät otsikot kuten ”Suomea puhuttiin vain yhdessä kaupassa Kirkkonummella” ja ”Muutama tappelu tanssijaisissa – muttei koskaan kiusaamista” antavat hyvän kuvan kirjan elävästä sisällöstä. Moni haastateltu paljastaa, miten ruotsinkielisille seuduille asettuneille identiteetti voi olla vielä hankalampi asia kuin muille karjalaisjuurisille. Lapset oppivat suomen lisäksi myös ruotsin, mutta kuten Pertti Vanhapelto sanoo ”En oikeastaan kuulu mihinkään”.

Kirja ottaa esiin myös kalastajien erityisvaikeudet oman ammatin jatkamisessa. Vesiolot ja niiden tunteminen kun ovat ratkaisevia tekijöitä menestymiselle. Samoin tulee esiin saman kohtalon kokeneiden yhteisymmärrys. Hanko oli vuokrattuna Neuvostoliitolle ja silloin evakkoon joutunut kalastaja auttoi kohtalotovereitaan, jotka tulivat Karjalasta.

Kirja antaa selkeät perustiedot asutuspolitiikasta ja esittelee myös käytännön esimerkkejä. Melkein puolet Kuitiasta siirtoväelle on otsikkona Paraisten Kuitian kartanosta kertovalle tekstille. Kartanossa oli noin 3 300 hehtaaria, joista 40 prosenttia vaihtoi omistajaa. Myös Inkoon Fagervikin tila luovutti 48 prosenttia peltomaistaan.

Erityisesti paneudutaan maanhankintalain kiistellyn pykälän 92 esittelyyn kokonaisuudessaan. Pykälässä todetaan, että siirtoväen asuttaminen tulee toteuttaa niin, etteivät kuntien kielisuhteet muutu. Selén ja Gottberg huomauttavat syystä, että pykälää moitittaessa sitä ei tunneta kokonaan.

Pykälässä nimittäin sanotaan myös se, että maanhankintalaki tulee toteuttaa niin, ettei maanluovutusvelvollisuudesta aiheutuva taakka olisi pienempi ruotsinkielisten maanviljelijöiden kohdalla. Tätä pykälää sovellettiin niin, että maanluovuttajilla oli mahdollisuus maksaa maan raivaamisesta muualla sen sijaan, että olisi luovutettu maata.

Suoraan kerrotaan myös siitä, kuinka alueita muunnettiin puutarhoiksi maanluovutuksen välttämiseksi. Kuuluisin tapaus on Amos Anderssonin Söderlångvik Kemiössä. Fagervikiin liittyen kirja kertoo hauskan tositarinan:

paikkakuntalaiset ottivat kohteliaasti karjalaisten juhlissa tarjotut karjalanpiirakat vastaan, mutta piilottivat omituiset leivonnaiset kivien taakse.

Näin siinä kävi, kun Siuntio sai oman pienen Ilomantsinsa. Tämä on otsikkona kirjan viimeisessä luvussa, joka kertoo jo läntisen ruotsinkielisen Uudenmaan muutoksen seuraavasta etapista. Silloin alueelle muutettiin työn perässä 1960-luvulla.

Toivottavasti joku jatkaa Selénin ja Gottbergin avaamalla tiellä ja tekee perusteellisen tutkimuksen evakkojen asuttamisesta ruotsinkielisille alueille. Se varmistaisi, että tästä edelleen intohimoja herättävästä historian vaiheesta olisi saatavissa kattavaa tietoa.

Anne Kuorsalo

Främlingar i eget land. Muukalaisina omassa maassaan, Strangers in their own country, Porkkala Parentesen rf, Porkkalan Parenteesi ry, Lena Selén ja Berndt Gottberg, 2015.